नामधोगतिरिति" काद०। अधोऽधस्तात् गतिर्य्यस्य ब०। नरकगामिनि त्रि० "अनपेक्षितमर्य्यादं नास्तिकं विप्रलुप्तकम् अरक्षितारमत्तारं नृपं विद्यादधोगतिमिति" मनुः ८,३९, ४१, अधोगतिं नरकगामिनमिति कुल्लूकभट्टः।

अधोगामिन् त्रि० अधरस्मिन् अधः गच्छति गम–णिनि। नरकगामिनि,अधोभागे–गन्तरि च। स्त्रियां ङीप्।

अधोघण्टा स्त्री अधरात् अधस्तादारभ्य घण्टेव तदाकारफलवत्त्वात्। अपामार्गे रत्नमाला।

अधोजानु न० अधरं जानुनः प्रथमार्थे असि। जानुनोऽधरे ब्राह्मणादीनां प्रमाणविशेषमभिधाय "सर्वेषां वाधोजानु इति का० २१,४,१८, "वा विल्पार्थे सर्वेषां जानुनोरधस्तात् अधोजान्विति" तद्व्याख्या।

अधोजिह्विका स्त्री अल्पा जिह्वा जिह्विका अल्पार्थे कन् अधोऽधरा जिह्विका कर्म्म०। (आलजिभ) इति ख्यातायाम् तालुस्थजिह्विकायाम्।

अधोदारु न० अधरं दारु अधर+प्रथमार्थे असि। काष्ठमयद्वारस्याधरकाष्ठे (गोवराट्)।

अधोदिश् स्त्री अधरा दिश् अधर+प्रथमार्थे असि कर्म्म०। दक्षिणस्यां दिशि। अस्या अधरत्वञ्चोदक्शब्दे वक्ष्यते।

अधोदृष्टि त्रि० अधरस्मिन् अधः दृष्टिरस्य। योगाभ्याससमये नासिकाग्रमात्रदर्शनयुक्ते, तत्प्रकारस्तु "किञ्चित् प्रकाशस्तिमितोग्रतारैर्भ्रूविक्रियायां विरतप्रसङ्गैः। नेत्रैरविस्पन्दितपक्ष्ममालैर्लक्ष्यीकृतघ्राणमधोमयूखैरिति' कुमारे "करणान्यवहिष्कृत्य स्थाणुवन्निश्चलात्मकः। आत्मानं हृदये ध्यायेन्नासाग्रन्यस्तलोचन" इति योगसारे "गीतायामपि "सम्पश्यन् नासिकाग्रं स्वमित्यादिना" दर्शितः। अधोदर्शनयुक्तमात्रे त्रि०। "अधोदृष्टिर्नैकृतिक" इति मनुः ४,१९६। कर्म्म०। अधस्थदृष्टौ स्त्री।

अधोऽधस् अधस्+अधस्तात् सामीप्ये द्वित्वम्। समीपाधोदेशे "नवानधोधोवृहतः पयोधरानिति" माघः।

अधोपहास पु० अधः अधोभागस्य स्मरमन्दिरस्य उपहासः सन्धिश्छान्दसः। स्त्रीणामधोभागस्योपहसने। "यएवं विद्वानधोपहासं चरत्यासां, स्त्रीणां सुकृतं वृङ्क्त" इति वृ०उप०। वृङ्क्ते आवर्ज्जयतीति भाष्यम्।

अधोभक्त न० अधरं भक्तं यस्मात् अधर+प्रथमार्थे असि ५त०। भक्तभोजनान्ते पीयमानजले।

अधोभाग अधरोभागः अधर+प्रथमार्थे असि कर्म्म०। अधरभागे "पूर्व्वभागो गुरुः पुंसामधोभागस्तु योषितामिति"।

अधोभुवन न० अधरमधः भुवनम् लोकः। सप्तसु पातालेषु। तत्स्थानञ्च 'भूमेरर्द्धं क्षारसिन्धोरुदक्स्थं जम्बुद्वीपं प्राहुराचार्य्यवर्य्याः अर्द्धेऽन्यस्मिन् द्वीपषट्कस्य याम्ये क्षारक्षीराद्यम्बुधीनां निवेशः॥ लवणजलधिरादौ दुग्धसिन्धुश्च तस्मादमृतममृतरश्मिः श्रीश्च यस्माद्बभूव। महितचरणपद्मः पद्मजन्मादिदेवैर्वसति सकलवासो वासुदेवश्च यत्र॥ दध्नो घृतस्येक्षुरसस्य तस्मान्मद्यस्य च स्वादुजलस्य चान्त्यः। स्वादूदकान्तर्वडवानलोऽसौ पाताललोकाः पृथिवीपुटानीति सि०शि०॥ अधिकं भूगोलशब्दे वक्ष्यते।

अधोमुख त्रि० अधो मुखं यस्य ब०। ज्योतिषशास्त्रे प्रसिद्धेषु नक्षत्रभेदेषु। यथा "मूलाश्लेषा कृत्तिका च विशाखा भरणी तथा। मघा पूर्व्वात्रयं चैव अधोमुखगणः स्मृत" इति। गोजिह्वाख्यवृक्षे (अनन्तमूल) अवाङ्मुखे स्त्रियां वा ङीष्। "स्तब्धदृष्टिरधोमुख" इति "अधोमुखैरूर्द्ध्वमुखैस्य पत्रिभिः" इति रघुः। मुद्राभेदे च तत्स्वरूपं मुद्राशब्दे वक्ष्यते।

अधोराम पु० अधोभागे अधस्ताद्भागे रामः शुक्लः दृष्टितर्पकत्वात् तस्य रामत्वम्। अधोभागे शुक्लवर्णे "आश्विनावधोरामाविति" य०२४,१,"अधोरामौ अधोभागे शुक्लवर्णावजाविति" वेददीपः। [अधोभुवनशब्दे विवरणम्।

अधोलोक पु० अधोऽधरो लोकः कर्म्म०। भूमेरधःस्थपाताले।

अधोवर्चस् त्रि० अधोगामि वर्चः ज्योतिर्यस्य। अवाचीनज्योतिष्के "तत्ते विद्वान् वरुण! प्रब्रवीम्यधोवर्चस" इति वेदः।

अधोवायु पु० अधोगामी वायुः शा०त०। अपानवायौ पर्द्दशब्दकारके वाते "अधोवायुसमुत्सर्गे प्रहासेऽनृतभाषणे" इत्युपक्रम्य "कर्म्म कुर्वन्नुपस्पृशे"दित्युक्तं स्मृतौ।

अध्यक्ष त्रि०अधिगतोऽक्षं व्यवहारम् अत्या०स०। नृपस्य छत्रधारणादिव्यवहारेष्वधिकृते। अध्यक्ष्णोति व्याप्नोति अधि+अक्ष–अच्। व्यापके। अधिगतं मूलतया अक्षमिन्द्रियम् अत्या०स०। प्रत्यक्षज्ञाने। अर्श आदित्वात् अचि। तद्विषये त्रि०। "द्रव्याध्यक्षे त्वचोयोगो मनसा ज्ञानकारणमिति" भाषा०। "सेनापतिबलाध्यक्षाविति" मनुः। अधिष्ठातरि सन्निधिमात्रेण नियन्तरि च "मयाध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सचराचरमिति" गीता "यदध्यक्षेण जगता वयमारोपितास्त्वयेति" कुमा० क्षीरिकावृक्षे पु० शब्दार्णवः।

अध्यक्षर अव्य० अक्षरे–विभ० अव्ययी०। अक्षरमधिकृत्येत्यर्थे।

अध्यग्नि अव्य० अग्नौ अग्निसमीपे वा विभक्त्यर्थे सामीप्ये